

”Joo joo äiti, puhut loistavaa suomea.”

Maahanmuutto, kieli ja valta 2000-luvun suomalaisissa romaaneissa

Heidi Grönstrand

Ranya ElRamlyn *Auringon asema* (2002) toi maahanmuuton ja monikulttuurisuuden kaltaiset aiheet suomalaisen yhteiskunnalliseen keskusteluun – jos ei aivan yhdessä yössä, niin yhden syksyn aikana. Romaanista tehtiin nopeasti eräänlainen kulttuurilähettilas, jonka tehtävänä oli toimia monikulttuuristuvaa Suomea peilaavana esimerkkinä, kuten Hanna-Leena Niissilä (2009, 42) osuvasti on todennut. *Auringon asemaa* luonnehdittiin yhtäältä maahanmuuttajakirjallisuudeksi, toisaalta arviossa saatettiin pohdita, mikä tekee romaanista suomalaisen ja mikä monikulttuurisen. Monikulttuurisuuden viittasi kirjailijan syntyperä ja esimerkiksi se, että romaanissa kuvataan muita kuin suomalaisia kulttuureja. (Mt., 41–43.) *Auringon aseman* lyirisessä suomen kielessä nähtiin arabian kielen vaikutusta (mt., 41). Romaanin samaa huomiota ja arvostusta lisäsi sille myönnetty Runeberg-palkinto.

Auringon asema on yksi niistä monista 2000-luvulla ilmestyneistä romaaneista, jotka käsittelevät elämää kulttuurien, uskontojen ja kansallismuoksien risteymissä ja joissa myös kielikysymykset punoutuvat osaksi näitä aiheita. *Auringon aseman* egyptiläis-suomalaisessa perheessä se, että vanhemmat eivät ymmärrä lastensa käyttämää kieltä, näyttyy risti-

riitojen aiheena, ulkopuolisuuden tunteen lähteenä ja perheenjäsenten keskinäistä yhteenkuuluvuutta horjuttavana asiana:

Mutta joskus minä ja sisareni, me puhuimme suomea ruokapöydässä eikä isä ymmärtänyt mitä me sanoimme. Ja minun isäni ajatteli: he ovat osa minua, enkä minä ymmärrä heitä. Ja joskus me puhuimme arabiaa ruokapöydässä eikä äiti ymmärtänyt mitä me sanoimme. Ja minun äitini ajatteli: he ovat osa minua, enkä minä ymmärrä heitä. Ja minun isäni halusi meidät kokonaan, ja minun äitini halusi meidät kokonaan, ja mustat pilvet olisivat totisesti kerääntyneet taivaalle, jollei se olisi ollut pinnallisen pilvetön, jostakin kaukaa olisi kuulunut pahaenteisiä ääniä kerta kaikkiaan. (AA, 145.)

Auringon aseman kertoja piirtää näkyviin tilanteen, jossa kieli yhdistyy kamppailuun ja kysymyksiin hallitsemisesta. Se on kuin tiivistetty kuva nationalismin ytimessä olevasta kielikäsitteestä: jokainen kieli ajatellaan erilaisena, erillisenä ja tietyille ryhmälle kuuluvana, ja kaikki sellaiset kielet tai kielenkäyttömuodot, jotka tästä poikkeavat, mielletään yhtenäisyyden uhaksi (ks. esim. Grönstrand 2016, 47). Tällaisen kieli- ja kansallisuuskäsitteksen juuret ovat 1700–1800-luvun Euroopassa, kansallisuusaatteen kulta-ajassa, mutta sillä on ollut kauaskantoisia seurauksia. Yhä 2000-luvulla kieli säätelee kuulumista esimerkiksi kansakunnan kaltaiseen yhteisöön tai, kuten *Auringon aseman* katkelmassa, perheeseen. Seuraavassa tutkin tarkemmin, millaisin kerronnallisin keinoin suomalaisissa maahanmuuttoa käsittelevissä romaaneissa tartaan kielikysymyksiin. Miten suomen kielen rinnalle tuodaan muita kieliä ja millaisina kielten väliset suhteet hahmotetaan? Miten 2000-luvun romaaneissa lähdetään ratkaisemaan kieleen liittyviä emotionaalisia jännitteitä?

Aineiston valinnassa korostuu se, että 2000-luvun romaaneissa maahanmuuttoa avataan entistä useammin naisten näkökulmasta, pitkälti myös naisten kokemuksena. Seuraavassa tarkemman analyysin kohteena on kolme teosta: Ranya ElRamlyn *Auringon asema*, Sofi Oksasen *Stalinin lehmät* (2003) sekä Umayya Abu-Hannan *Sinut* (2007). Oksasen

esikoisromaani *Stalinin lehmät* ilmestyi vain vuotta *Auringon asemaa* myöhemmin. Molemmissa romaaneissa äänessä on minäkertoja – nuori nainen, joka palaa omien vanhempiensa sukupolven kokemuksiin. *Auringon asemassa* aikuisuuta tyttär toistaa kuvaa siitä hetkestä, jolloin hänen vanhempansa rakastuivat toisiinsa junanvaunussa Luxorissa ja aloitivat yhteisen elämän. Se näyttätty kiintopisteenä, josta kertoijan lapsuus ja perheen historia monessa eri maassa, kulttuurissa ja kielessä alkaa keriytyä auki. Myös *Stalinin lehmissä* liikutaan eri aikatasoilla. Kertoijan ja päähenkilön, Annan, elämäntarinaa leikkaavat hänen äitinsä mutta myös isovanhempiensa elämäntarinat. Molemmissa romaaneissa maahanmuutto näytetty sukupolvet ylittävänä asiana. Silti kysymys ei ole sukupolvien yhdistävästä vaan pikemminkin erottavasta kokemuksesta, jossa minäkertoijan tarina ammentaa aineksia traumaattikon keinovalikoimista.

Journalistina ja aktiivisena yhteiskunnallisena keskustelijana tunnetun, nykyään Amsterdamissa asuvan Umayya Abu-Hannan *Sinut*-teoksen näkökulma maahanmuuttoa koskeviin kysymyksiin on toinen kuin ElRamlyn ja Oksasen romaaneissa. Abu-Hannan toinen teos on omaelämäkerrallisuutta ja fiktiota yhdistelevä autofaktiivinen tarina nuoresta Umayya Abu-Hannasta, joka muuttaa Suomeen 1980-luvun alussa. Tarina seuraa nimenomaan Abu-Hannan Suomeen asettautumista, kielen oppimista ja työelämään sijoittumista. *Sinut*-teoksen käsittelemisen myötä huomio kiinnittyy siihen, että 2000-luvulla maahanmuuttoa käsittelevät entistä useammin sellaiset kirjailijat, joilla on aiheesta omakohtaista kokemusta. Omaelämäkerta on ollut suosittu laji, jonka kautta maahanmuuttoon liittyviä kokemuksia on käsitelty (Nissilä ja Rantonen 2013a, 64).¹ Analyysissäni nostan esiin maahanmuuton ja autofaktiivien välisiä yhteyksiä mutta myös huumorin merkityksen maahanmuuttoon ja muuttuviin kielisuhteisiin liittyvien kysymysten jäsentäjänä 2000-luvun kirjallisuudessa.

¹ *Elämäkertoja ja elämäkerrallisia teoksia* -hakuteoksen (Hyvärinen ja Mäki 2014) perusteella Suomessa on vuosien 1997–2013 välillä julkaistu toistakymmentä maahanmuuttajuuksiä käsittelevää omaelämäkerta.

Monikulttuurisuudesta yllirajaisuuden ja monikielisuuden tutkimiseen

Maahanmuutto suomalaisessa kirjallisuudessa on aihe, joka viime vuosina on kiinnostanut kirjallisuudentutkijoita laajalti Suomessa. Sitä on käsitelty muun muassa monikulttuurisuuden ja yllirajaisuuden kaltaisten käsitteiden avulla (esim. Rantonen ja Savolainen 2010; Löytty 2013 ja 2015; Pollari et al. 2015; Nissilä 2016; Grönstrand et al. 2016, 7–37). Maahanmuuttajakirjallisuudesta on puhuttu, kun on tarkoitettu maahanmuuttajataustaisten kirjailijoiden julkaisemaa kirjallisuutta. Nimitystä on kuitenkin pidetty poisulkevana, rajaa suomalaiseksi tiedettyyn ja suomalaisena pidettyyn kirjallisuuteen korostavana (Löytty 2013 ja 2015). Yllirajaisuus on puolestaan vakiintunut transnationaalisuus-käsitteen suomenkieliseksi vastineeksi, ja käsitteellä on viitattu kansallisten rajojen ulkopuolelle ulottuvien ilmiöiden ja verkostojen välisiin suhteisiin (Grönstrand et al. 2016, 18–24). Huomio on muuttoliikkeissä ja erilaisten maantieteellisten sekä kielellisten rajanylitysten synnyttämässä uudenlaisissa kytköksissä paikkojen ja identiteettien välillä, kuten siinä, miten kielen, kirjallisuuden ja kansallisuuden välinen suhde alkaa määrittyä uudella tavalla (esim. Seyhan 2001, 8–10). Tutkijoiden kiinnostus kansakuntarajat ylittäviä ilmiöitä kohtaan on tarkoitannut niin ikään sitä, että kansakunnan rakentumisen prosessit tulevat aiempaa tarkemman analyysin kohteeksi. (Ks. Grönstrand 2016, 40.)

Uusimmassa kirjallisuushistoriassa *Suomen nykykirjallisuus* (2013) maahanmuuttajataustaisten kirjailijoiden kirjallisuus sijoitetaan osaksi suomalaisia kirjallisuutta (Nissilä ja Rantonen 2013a ja b). Myös maahanmuuttoaiheen suosio Jari Tervon ja Anja Snellmannin kaltaisten valtavirtakirjailijoiden tuotannossa on huomioitu niin kirjallisuushistoriassa (Nissilä ja Rantonen 2013b) kuin yksittäisissä tutkimusartikkeleissa (Kuusela 2013 ja 2014). Hanna-Leena Nissilä puolestaan analysoi väitöskirjassaan ”*Samassa maahanmuuttajia on vähän kikkera jälkimaku*”. *Kirjallisen elämän yllirajaisuus 2000-luvun alun Suomessa* (2016) maahanmuuttajataustaisten kirjailijoiden tekstien vastaanottoa 2000-luvun alun Suomessa osana suomalaisen kirjallisuuden kentän yllirajaisuutta. Entistä useammin maahanmuuttoon liittyvien ilmiöiden tarkaste-

lussa otetaan huomioon myös kielikysymykset (Melkas ja Löytty 2016, 125–130; Tidigs 2016; ks. myös Nissilä 2016, 19–22).

Monikielisyystutkimus on vireä ala, ja kirjallisuudentutkimuksen osalta sen juuret ovat osin postkoloniaalisessa tutkimuksessa. Kielen ja vallan välisen suhteen analyysin kannalta Ngūgi wa Thiong’on teos *Decolonising the Mind. The Politics of Language in African Literature* (1986/1994) on ollut uraauurtava. Thiong’o vastustaa siirtomaasäntien kielen ylivaltaa Afrikan kirjallisuudessa ja vaatii Afrikan kielellä kirjoitetun kirjallisuuden arvostamista. Kielikysymysten ja imperialistisen alistamisen välisen yhteyden käsittelemistä jatkavat muun muassa Bill Ashcroft, Gareth Griffiths ja Helen Tiffin teoksessaan *The Empire Writes Back* (1989/2002).² Suomessa puolestaan vähemmistökirjallisuksien tutkimuksessa on ammennettu aineksia postkoloniaalisesta tutkimuksesta (ks. esim. Rantonen ja Savolainen 2010), ja esimerkiksi Suomen kielipoliittikan seurauksia saamelaiskirjallisuuden kielikäytännöille on käsitelty (ks. esim. Hirvonen 1999). Kaisa Ahvenjärvi (2017, 36–40) on tuonut esiin saamelaisen runouden, sekä myös lastenkirjallisuuden, monikielisuuden.

2000-luvun kuluessa kirjallisuudentutkijoiden huomion kohteena on aiempaa useammin ollut länsimaisen kirjallisuuden monikielisyys. Steven G. Kellman on yksi ensimmäisistä tutkijoista, joka on valottanut Samuel Beckettin ja Vladimir Nabokovin kaltaisten, modernin länsimaisen kirjallisuuden kaanonin kuuluvien kirjailijoiden, liikkeitä kielestä toiseen. Teoksessaan *The Translingual Imagination* (2000) Kellman tuo esiin, että useammalla kuin yhdellä kielellä tai jollakin toisella kielellä kuin äidinkielellä kirjoittamisen perinne ulottuu kauas menneisyyteen. Usein se on tiiviissä yhteydessä maahanmuuttoon, kirjailijan kieli- ja kulttuurirympäristön vaihtumiseen (Kellman 2000, 17–18). Nykyään tutkijoiden huomio on entistä useammin tekstissä, esimerkiksi monikielisuuden esteettisten ulottuvuuksien tutkimisessa (Sommer 2004; Tidigs 2014) – tai laajempien institutionaalisten kysymysten pohinni-

2 Ashcroftille, Griffithsille ja Tiffnille erityisesti standardisoidun englannin asema universaalina normina näytetty välinaena, jolla valtaherakkoita – kuten keskustan ja periferian välistä suhdetta – ylläpidetään ja jolla ”totuutta” ja ”järjestyksiä” vahvistetaan (Ashcroft, Griffiths ja Tiffin 1989/2002, 7–8).

sessä. Erityisesti kielenkäyttöä säätelevät yhteiskunnalliset rakenteet ja se, miten kirjallisuus on tämän järjestelmän osa, on monen tutkijan analyysin kohde (Tidigs 2014; Huss 2014; Grönstrand 2016 ja 2018; Pandey 2016). Viimeaikaisessa tutkimuksessa on myös yhdistelty eri näkökulmia, ja tarkasteltu kirjallisuuden monikielisyyttä ilmiönä, joka syntyy kirjallijoiden, tekstien ja yhteiskunnallisten rakenteiden dynaamisena vuorovaikutussuhteena (Kauranen et al. 2019, tulossa).

Kirjallisuudentutkija Yasemin Yildiz (2012) on tehnyt tunnetuksi käsitteen yksikielisuuden paradigma (*monolingual paradigm*). Sillä hän tarkoittaa niitä ajattelutapoja ja käytänteitä, joiden kautta syntyy tiivis yhteys yksilön ja yhden kielen – äidinkielen – välillä ja joka määrittelee hänen suhteensa erityiseen, selkeärajaisena mieltävään etnisyyteen, kulttuuriin ja kansallisuuteen. Tätä suhdetta määrittää myös valtava tunnelatus: äidin ja lapsen väliseen suhteeseen yhdistetty läheisyys, erityisyys ja ainuttautisuus. (Mt., 2–4.) Äidinkieli ei siis ole pelkkä metafora, vaan siihen rakentuu kertomus alkuperästä ja identiteetistä (mt., 9–14), mikä epäilemättä myös tekee käsitteistä erityisen vaikutusvaltaisen.

Sitä, millaisia seurauksia yksikielisuuden odotukset ja vaatimukset voivat saada yksilön elämässä, on käsitelty kaunokirjallisuudessa runsaasti. Maahanmuuttokuvauksen klassikkoihin lukeutuvasa ruotsinsuomalaisen Antti Jalavan romaanissa *Asfaltblommor* (1980: *Asfalttikukka*) kielilyysymys on tarinan ytimessä. Teoksen päähenkilöt, ruotsinsuomalaiset Erkki ja Sirkka, häpeävät, että eivät Ruotsissa kasvaneina ja suurimman osan elämänsä siellä eläneinä osaa suomea kunnolla, vaikka tuntevat itsensä suomalaisiksi. He eivät häpeä ainoastaan itseään vaan myös esimerkiksi sitä, että Sirkkan äiti puhuu suomea tai huonoa ruotsia väärässä tilanteessa. Erkin tekeillä olevassa romaani käsikirjoituksessa kieleen liittyvän häpeän yhteiskunnallinen ulottuvuus tuodaan Erkin *alter egon*, Hannun, kautta villävän analyttisesti esiin:

Kainki tähtää siihen ettei paljasta itseään, ettei asetu halveksunnalle ja vihalle alttiiksi. Äidinkieltään hän ei tietystikään enää käytä niin kuin äidinkieltä käytetään, se on melkein pois kulunut ja mitä on jäljellä se kelpaa vain kaikkein välttämättömmimpään. Itse asiassa Hannu on nyt kielen ulkopuolella, hän ei ole yksikielinen

eikä kaksikielinen eikä puoliikielinen hän on kielelön, hänellä ei ole kieltä missä hän voisi elää. (A, 108.)³

Suomalaisista 2000-luvun maahanmuuttoa käsittelevistä romaaneista voi löytää jälkiä tällaisesta hiljaisuudesta, häpeästä ja ulkopuolisuuden tunteesta. Traumatietomuksenkin aineksia on, mutta silti odotuksia ihmisen itsestään selvästä juurtumisesta vain yhteen kieleen, kulttuuriin tai kansallisuuteen lähdetään aktiivisesti vastustamaan. Niin *Auringon asema*, *Stalinin lehmät* kuin *Sinut* purkavat yksikielisiä rakenteita ja yksikielisyyteen nojaavia arvoja luoden samalla tilaa kulttuuriselle ja kielelliselle moninaisuudelle. Seuraavassa analysoin yhtäältä yksikielisuuden paradigman seurauksia ja toisaalta ennen kaikkea niitä tapoja, joilla romaaneissa pyritään ylittämään ne (vrt. Yildiz 2012, 4).

Hiljaisuuden ja häpeän nujertajien sukupolvi

Auringon asema ja *Stalinin lehmät* ovat luettavissa identiteetti- ja kehitystarinoina, joissa päähenkilö etsii omaa paikkaansa kielen ja kulttuurien leikkauspiireissä. Tärkeä osa kehitystarinaa on päähenkilöiden ja kertojen tapa nähdä kielen, kulttuurin ja kansallisuuden väliset suhteet tyystin toisessa valossa kuin heidän vanhempansa ovat tehneet. Molemmat romaanit jäsenyvätkin sukupolvi-konfliktiksi, jossa vanhempien sitoutuminen yksikielisyyteen ja -kulttuurisuuteen näytetään mahdollittomana omassa elämässä.

Auringon asemassa kertojan vanhempien rakkaus- ja erotarina saa vahvan aseman. Se näytättyy erottamattomana osana tyttären elämänkulkua ja saa erityistä painavuutta myös siitä, että kertomuksen nykyhetkessä kumpikin vanhempi on poissa: äiti on kuollut ja isän ja tyttären välit ovat katkenneet. Ylipäätään vanhempien elämänavaiheet saavat tyttären kertomuksessa paljon suuremman roolin kuin hänen omansa. Ker-

3 Pentti Saarikosken suomennoksessa esiintyy epäkielipolilisuutta ("eikä puoliikielinen hän on kielelön"), jonka voi yhtäältä tulkita merkiksi Hannun omasta kielellisestä ilmaisusta ja toisaalta Saarikoskelle tyypilliseksi tyylikeinoiksi.

tojan egyptiläisen isän ja suomalaisen äidin ensikohaaminen Luxorista Assuanin matkustavassa junassa esitetään kohalonomaisena. Jo juna tapahumapaikkana assosioituu muutoksen sekä ripeästi ja väijäämätönästi päämääräänsä kohti etenevään liikkeeseen. Kertomuksessaan tytär palaa usein siihen hetkeen, jolloin isä astuu junanvanun ja näkee tulevan vaimonsa. Hän avaa milloin äidin ulkonäköön ja vaate-tukseen, milloin valoon tai sisustukseen liittyviä yksityiskohtia, kuten seuraavassa:

Vaunuosaston verho oli vaaleanvihreä tai vaaleanpunainen tai vaaleankehtainen tai kun otetaan huomioon, että vuosi oli 1972, se saattoi olla jopa vaaleanruskea tai vaaleanoranssi. Saattoi olla niinkin, että kangas oli rispaantunut saunmoista, että siinä oli tupakan-poltantia reikiä, väri kulunut niin ohueksi ettei se merkittävästi vaikuttanut valon väriin, se vain hiukan hillitsi auringon mahavaa voimaa. Oli talvi, marraskuu, ja silloin Egyptissä on suomalaisenkin mukava olla. (AA, 29-30.)

Rakastumisen hetkessä luonnonvoimakin ovat otollisia. Aurinko paah-
taa mutta ei liian voimakkaasti. Samaan aikaan, kun kertojan vanhempien, Ismaelin ja Anun, kohtaaminen verhotaan taianomaisuudella, viimeinen lause ennakoii, ettei tämä olotila ole pysyvä. Vaikka olosuhteet olivat ensitapaamisen hetkellä suotuisat suomalaiselle äidille, näin ei ole aina.

Äiti ei koskaan kotiudu egyptiläiseen kulttuuriin. Tyttären mukaan hän kärsii kuumuudesta ja sairastelee. Osa vierauden kokemuksesta on myös se, että omat lapset omaksuvat sellaisia kulttuurin ja kielen piirteitä, jotka eivät äidistä tunnuta omilta: "Kaukana äiti kaukana kotoa ja siellä koi-vut ja järvet ja musiikki jota ymmärtää. Minun lapseni oudoissa vaatteissa, ajatteli minun äitini maateksaan pimeässä, outoja asioita oppivat oudoilla kielillä ja outoja eleitä heillä, eivät minun eleitäni enää." (AA, 78.) Isä puolestaan on yksyksissä Suomessa: "Minun isäni ei ymmärtänyt, että Suomessa nautetaan hiljaa ja suomeksi oudoista asioista ja että lapset eivät hymyile jos heitä ei huvita hymyillä, eivätäkään alkuisenkaan, [- -]". (AA, 87.) Pitkin matkaa tytär vihjaa syyksi vanhempien

avioliiton ja perheen hajonmiseen sen, että kulttuurierot osoittautuvat ylitsepääsemättömiksi.

Vaikka vanhemmat hahmottavat kielet ja kulttuurit tiukkarajaisina kokonaisuuksina, joiden välillä myös lasten pitäisi tehdä valintoja, tytär kieltäytyy tällaisesta vaihteliantiteesta. *Auringon asemassa* toistuva kuva appelsiinin kuorimisesta, jonka voi tehdä joko äidin suomalaisella tavalla tai isän suosimalla egyptiläisellä tavalla, tekee konfliktitilanteen näkyväksi:

Appelsiinin voi kuoria kahdella tavalla, mutta minä en voi kuoria molemmilla tavoilla, samaa appelsiinia ainakaan, en kerta kaikkiaan, ja niin minä istuin pöydän ääressä pitkään. Ulkona tapahtui kaikenlaisia asioita joihin minä en mennyt mukaan, sillä minä en osannut olla tässä maailmassa heidän kanssaan. En kerta kaikkiaan. (AA, 13-14.)

Auringon asemassa on kehityskertomuksen piirteitä siinä merkityksessä, että se päättyy sulkeumaan, jossa kertoja-päähenkilö löytää oman paikkansa kielen ja kulttuurien risteymissä. Hän julistaa: "Minä en enää halua valita teidän väliltänne. [- -] Minä en aio juurtua minnekään, minun saareni kulkee minun mukamani tästä eteenpäin." (AA, 180.) Pysyvyyteen ja paikallaan oloon viittaavan juurimetaforan sijaan kertoja luonnehtii omaa elämäänsä saareksi. Vaikka saareen sinänsä sisältyy mielikuva omasta rajatusta alueesta ja myös staattisuudesta, kertoja korostaa sen liikutelavuutta. Saari voi myös yhdistyä yksinäisyyteen, mutta kertoja liittää sen vieraanvaraisuuteen, jakamisen ja yhteyteen toisten ihmisten kanssa, ainakin sisaren:

Minun isäni ja minun äitini, he tuhosivat toisensa. Mutta tietätkää, se oli teidän elämäme, ja minulla on oma pieni saari, jonne sisareni pääsee pienellä veneellä. Kellarin hyllyt nockuvat hilloituista marjoista ja sienistä, ja takassa palaa tuli kesälläkin. Kun sisareni vene saapuu rantaan, minä juoksen hänen luokseen, ja kun me kaisomme tähtitä yöllä, me ajattelemme samaa. (AA, 169.)

Auringon asema ei kuitenkaan ole perinteinen kehityskertomus. Kertojan oma, vanhempien tarinan kanssa lomittuva kertomus tekee jo heti alussa selväksi sen, että hänen elämänsä aiemmin kuuluneet ristiriidat ovat kaikkoneet. Hän saattaa sanoa: ”Minä en enää pelkää niin kuin ennen, en päivälläkään” (AA, 17) tai ”[j]ossakin vaiheessa esineisiin palasi värit, joka oli ollut liian kauan poissa” (AA, 18). Kertoja on aikuisuuden kynnyksellä, omassa kodissaan, ja hänen elämänsä kuuluu intialainen mies, sisar ja ystäviä. Kertomuksen usein aloitettava ajanilmaus ”nyt on elokuu” ilmaisee rauhaa ja läsnäoloa. Kehitystarinaa kuuluva ajatus elämästä matkana on tehty, kertoja ja päähenkilö on saavuttanut päämääränsä. Elämää eivät enää varjosta vanhempien vaatimukset tai heidän elämänsä ristiriidat:

Mutta nyt on elokuu, minä olen kasvanut, ja he ovat pienenyneet minun kokoisikseni, maailmassa on niin paljon muutakin, nuoria ihmisiä, minun näköisiäni, enää en etsi mitään, minkä valtaan voisin alistua, minkä varjoon voisin jäädä, minkä taakse voisın piiloutua, minkä sisään voisın kadottaa itseni ja kuolla (AA, 14).

Sofi Oksasen *Stalinin lehmät* jatkaa *Auringon aseman* viittoittamalla tiellä. Äänessä on tytär, joka palaa edellisen sukupolven kokemuksiin, tosin ennen kaikkea äitinsä tarinaan. Suomalaisen isän ja virolaisen äidin lapsi, Anna, kertoo Neuvosto-Virosta Suomeen 1970-luvulla muuttaneen äitinsä tarinan. Lisäksi äidin ja tyttären tarinaa leikkaavat Annan isovanhempien sukupolven kokemukset Viron miehityksistä ja Stalinin vainoista. *Stalinin lehmissä* sukupolvien välinen konflikti kiertyy kieleen ja kulttuuriin liittyvien kysymyksen ympärille, mutta toisin kuin *Auringon aseman* Anu ja Ismael Annan äiti on valmis omaksumaan puolisonsa ja uuden kotimaansa kielen ja kulttuurin.

Stalinin lehmissä Annan äiti, Katarina, haluaa tulla suomalaiseksi mahdollisimman nopeasti. Annan ja hänen äitinsä identiteettiä ja olemassaoloa leimaa jatkuva uurastus olla oikea, tavallinen ja hyväksyttävä suomalainen. Mutta toisin kuin äiti Anna kokee, että hänet pakotetaan suomalaisuuden muuttii: ”Minusta piti tulla suomalainen. Piti puhua,

kävellä kuin suomalainen, näyttää siltä kuin suomalainen, vaikka olin jatkuvasti poissa paikaltani, jotenkin pois sijoiltaan, kuin takissa, jonka hihat ovat eripituiset ja liian pienet minulle, kengissä, jotka hankasivat joka askelleella.” (SL, 45)

Auringon aseman Anu ja Ismael eivät koskaan opettele toistensa kieltä. Heidän yhteinen kielensä on ”huono englantti”, joka ”ei ollut kummankaan kieli”, kuten tytär asian ilmaisee (AA, 102, 177). *Stalinin lehmissä* kieli on tärkeä osa Katarinan suomalaiseksi tulemisen prosessia. Jo aivan romaanin alussa mainitaan, miten hän hahmottaa ensimmäiset suomen kielen sanat, kiinnittää huomiota suomen ja viron ääntämyksen ja sanaston välisiin eroihin ja hankkii suomi–viro-keskustelusanakirjan. Asetelmaan kuuluu se, että Katarina vihaa viron puhumista. Hän ei puhu tyttärelleenkään viroa, ei edes vahingossa, eikä halua tämän oppivan viroa. Valtakulttuurin näkökulmasta Katarinan tarina hahmotettu maahanmuuttajan menestystarinaksi (*success story*) siinä merkityksessä, että sitä luonnehtii liike eteenpäin ja valtakulttuuriin assimiloituminen, onnistuminen. Osa tätä liikettä on myös entisen asuinpaikan kielen ja kulttuurin, ainakin jonkinasteinen, hylkääminen. (Pearce 2010, 152–153; Karpinsky 2012, 25, 31, 138.) Hyvän, uudessa kotimaassa tarvittavan kielitaidon omaksuminen ei ole ainoastaan osa sopeutumisen prosessia. Siinä on kyse myös valtakulttuurista käsin määritellyn oman marginaalisen aseman nujertamisesta. (Mt., 138.) *Stalinin lehmissä* kuitenkin näytetään, miten tuhoisa tällainen asenne voi olla.

Äiti ei ainoastaan vaikene entiseen kotimaahansa ja sen kieleen liittyvistä asioista vaan vaientaa juuriaan aktiivisesti, jopa väkivaltaisesti. Jos Anna puhuu Suomessa vahingossa viroa, äiti rankaisee siitä esimerkiksi tukistuksella: ”Mä kyllä tahaksin. Löynti. Planoläksyt oskasin hyvin. Tiliikka. Syön yhden öunan. Pauusti.” (SL, 41.) Äiti salaa virolaisuutensa ja tytär joutuu tekemään samoin. Lapsuuden Viron matkojen jälkeen Anna sanoo joutuvansa ponnistelemaan, ettei puhuisi vahingossa viroa tai sekoittaisi viroa ja suomea keskenään. Lopulta hän lakkaa puhumasta viroa Virossa vieraillessaanikin. Suomessa äidin ja tyttären virolaisista juurista tulee salaisuus ja vaikenemisen aihe (Grönstrand 2010, 44). Tässä *Stalinin lehmät* toistaa tarinaa maahanmuuttoon kytkettyvästä

hiljaisuudesta ja häpeästä, mitä maahanmuuttoa tai kielellisiä vähemmistöasemaa käsittelevien teosten tutkimuksessa on tarkasteltu paljon (ks. esim. Gröndahl 2011; Valenius 2002).

Annalla ei ole ketään, kenen kanssa jakaa Viroom liittyviä muistoja ja kokemuksia. Silloinkin, kun Anna ystävystyy samalle luokalle tulevan Irenen kanssa, hän ei kerro mitään omasta taustastaan, vaikka Irene sanoo heti, että hänen äitinsä on virolainen. Siinä missä Irene kertoo avoimesti koulussa valkovenäläisistä sukujuuristaan, Anna keksii kertoa hämmäläisestä kyläkauppaasta, jonka jälkeläisistä tuli helsinkiläisiä. Vähitellen Annalle kehityy pakkomielleellinen ja traumaattinen suhde Viroom ja kaikkeen maahan liittyvään.

Traumaa on kuvattu reaktiona odottamattomaan tai musertavaan väkivaltaiseen tapahtumaan, jota ei täysin ymmärrä mutta joka palaa myöhemmin mieleen toistuvina takaumina, painajaisina ja muina tapahtumina (ks. esim. Carruth 1996, 91). Trauma voi ilmestyä minää hallitsevana lumona, vahvana kiinnostuksena tai hypnoottisena uppoutumisena johonkin asiaan tai kokemukseen (ks. Clough 2007, 6). Tässä merkityksessä *Auringon aseman* minäkertojan toistamaa kertomusta äidin ja isän ensitapaamisesta voi pitää trauman oireena. *Stalinin lehmien* Anna puolestaan palaa kaikkeen Viroom liittyvään. Toisinaan Anna muistele maata satukirjamaisena paratiisina, jossa on muun muassa ”mukulakiviä, aurinkoa ja naurua sadatteluista ja jonoista huolimatta” sekä ”[r]apistuvia moisioita ja tuulimyllyjä, ruokokattoja ja niissä sammalta, katajantuoksuisilla pannunalusilla muhkuraisia alumiinikattiloita ja sään harmaannuttamia maitolaitureita saarnikujien päässä” (SL, 38). Toisinaan huomio on kulutustavaroidessa, jotka Suomessa ovat kallitaita mutta Virossa pilkkahintaisia: ”Lahden tällä puolen sai muutamalla ruplalla ison kasan kaikenlaista ihanaa, huulin punaa, sukkaa, sukkanauhoja, hiusneuloja, valkoisia lierihattuja hopeareunuksin” (SL, 51–52). Annan äiti ja äidin sukulaiset eivät venäjää puhu, mutta silti Anna oppii venäjääkin: ”[–] äiti ei olisi koskaan opettanut minulle venäjää tai antanut edes oppia, vielä vähemmän kuin viroa, vaikka spassibalta, passalustalta, harasoolta ja nitsevoolta ei hän onnistunutkaan minua varjellemaan. *Laadna...*” (SL, 43.) Annan suhde Viroom on yhtä intensiivinen kuin hänen suhteensa ruokaan:

Joka matkalla oli jotain vanhaa rakasta palannut kauppoihin. Innoissani kannoin niitä kotini, varastoin kantamukseksi matkalaukkuihin sängyn alle ja olin tyytyväinen saatuani nuo ihanaat maut takaisin. Koska en muistanut tarkalleen kaikkia nimiä, maistelin jokaista mahdollista vanhaa tuttua. Heti kun tunnistin maun, ostinkin tuntuu, ne maistuivat oikealle, niissä oli minun katoava maailmani, vaikka kätepaperit nyt kiilsivät hopeaa länsityyliin, eikä sitä hopeaa voinut irrottaa aluspaperista, kuten *Teekond*-konvehdien, joita oikein pienenä olin syönyt. Niiden paperi oli ollut valkoinen, paitsi päistä vihreä, ja keskellä oli ollut kultaan vivahtava metallipaperi, jonka sai tarkalla sormityöllä irti aluspaperistaan. Suurin osa suklaamalleista oli käärityt samalla periaatteella, ne olivat isoja, noin 2,5 kertaa 4 senttiä, kaikki samankokoisia, paitsi suklaarasoiden konvehdit, *kompekit*. (SL, 382.)

Viron itsenäistymisen myötä Annalla on mahdollisuus matkustaa useasti Viroom, ja lapsuuden Viron tunnelmaan hän pääsee konvehdien avulla. Ne synnyttävät yhteyden sellaiseen maailmaan ja sellaisiin kokemuksiin, jotka puuttuvat hänen ajestaan Suomessa ja joita hän koko ajan kaipaa. Myös se, että kuvattaviin herkkuihin viitataan viroksi, tuo Viron hyvin konkreettisella tavalla osaksi paitsi Annan elämää myös suomalaisia lukijaa. Yhtäältä *Teekondin* ja *kompekkien* kaltaiset yksittäiset kurssivoitot vironkieliset sanat näyttävät vieraina ja ei-suomalaisina korostaen Annan maailman jakautumista kielellisesti, kulttuurisesti ja maantieteellisesti. Toisaalta ne ovat myös tulkittavissa Annan haluksi tai suoranaiseksi vaatimukseksi säilyttää yhteys virolaisiin juuriin ja viron kieleen. Ne konkretisoivat sellaisen maailman olemassolon, jossa asiat ja merkitykset eivät edes käännä kovin hyvin suomen kielelle tai joita ei ole olemassa suomessa.

Menneisyyteen paluun lumoa on käsitelty maahanmuuttoaiheisessa kirjallisuudentutkimuksessa myös esimerkiksi nostalgian käsitteellä, joka viittaa menetykseen, kaipaukseen ja tuskaan (Seyhan 2001, esim. 17; Olsson 1997/2013; Karpinsky 2012, 138). Anders Olssonin (1997/2013, 11) mukaan nostalgia on aina läsnä maanpaossa ja maan-

pakolaisuudessa. Esimerkiksi Zinaida Lindénin tuotannossa arkipäivän kulutushyödykkeiden tai musiikin kuvaamisen kautta tuotetut nostalgiset muistikuvat menneisyydestä ovat tärkeitä. Hänen romaaneissaan *Ennen maanjäristystä* (1 väntän på en jordbävning; 2004) tai *Takakirves-Tokio* (2007) neuvostomuistot synnyttävät yhteisen kollektiivisen kokemuksen hyvinkin erilaisista lähtökohdista tulevien, kotimaansa taakseen jättäneiden päähenkilöiden välille. (Klapuri 2011, 282–283.) Myös *Stalnin lehmien* Annan kaipuu Viroon on nostalgian värittämää. Se on kuitenkin keino ylläpitää yhteyttä maahan, kulttuuriin ja kieleen, joihin hänellä ei muutoin ole pääsyä.

Annan elämän käännekohdaksi tulee kohtaaminen Vileniksi kutsutun kumppanin kanssa. Anna ja Vilen jakavat Neuvostoliittoa koskevia muistoja esimerkiksi kolhoosinsinisistä kuorma-autoista, tulliselvityksistä tai Tallinnan tavaratalon tunnelmista. Tästä kohtaamisesta alkaa Annan toipuminen syömishäiriöstä, josta hän on kärsinyt pitkään. Toipumisprosessin päätteeksi Anna löytää yhteyden toisiin ihmisiin, mahdollisuuden puhua virolaisista juuristaan ja jakaa niitä. Hän löytää oman paikkansa: ”Matka on tehty. Olen perillä. Olen kotona.” (SL, 478.)

Vaikka *Stalnin lehmien* Annan elämäntarinaa jäsentää häpeä ja vaikeennäinen, se on myös kehityskertomus vaikeuksien voittamisesta ja oman paikan löytämisestä. Kuten *Auringon asemassa* kehitys on maahanmuuton kysymykseen, erityisesti kieleen, kulttuuriin ja kansallisuuteen, kytkettyjen emotionaalisten jännitteiden tunnistamista ja niiden ratkaisemista. Anna lähtee vastustamaan edellisen sukupolven kieli- ja kansallisuuskäsityksiä ja avaa tilaa kielen ja kulttuurien moninaisuudelle omassa elämässään. *Auringon aseman* ja *Stalnin lehmien* ilmestymisen jälkeen suomalaisissa romaaneissa jatkettiin vilkkaasti maahanmuuton sekä kielen ja kulttuurien rinnakkaisuuden ja sekoittumisen käsittelemistä. Tavat, jolla näitä aiheita avataan, ovat kuitenkin toiset.

Maahanmuuton morinmuotoisuus – ja Suomi naurun kohteena

Romaani on arvostettu ja paljon julkista huomiota saava kirjallisuudenlaji Suomessa. Romaani on myös se laji, joka on tuonut maahanmuuttajataustaisille kirjailijoille laajempaa huomiota, ainakin palkintoinsittuution taholta. Tao Linnin *Suomen taituvan alla*, joka on tarina kinnalaisen Lingin Suomeen muutosta ja avioliitosta suomalaisen Tapion kanssa, ylsi *Helsingin Sanomien* kirjallisuuspalkintoehdokkaaksi vuonna 2008. Muutamia vuosia myöhemmin, vuonna 2014, kyseisen palkinnon voitti Pajtim Statovcin maahanmuuttoa maagisen realismin keinoin käsittelevä romaani *Kissani Jugoslavia*. Runeberg-palkinto puolestaan myönnettiin vuonna 2005 Zinaida Lindénin romaanille *Ennen maanjäristystä*. Voitto merkisi vuonna 1996 novellikokeilmallaan *Övertinnan och syntetisatorn* debytoineelle ja vuonna 2000 toisen novellikokeilmansa *Scheherazades sanna historier* julkaiselle Lindénille murtautumista suomenkielisen lukiakunnan tietoisuuteen. *Ennen maanjäristystä* on Lindénin ensimmäinen suomennettu teos, ja tässä romaanissa, kuten hänen tuotannossaan muutoinkin, Lindén käsittelee maahanmuuttoon liittyviä kysymyksiä ja laajemmin kulttuurieroja.

Suomen taituvan alla ja *Kissani Jugoslavia* ovat tulleet suomalaisen kirjallisuuden kentälle suomenkielisinä romaaneina, mutta niissä tuodaan muita kielisiä suomen rinnalle. Siten teokset purkavat ajatusta yksikielisestä ja -kulttuurisesta maailmasta patisi aiheiden ja teemojen myös kielivalintojen kautta. Tao Linnin *Suomen taituvan alla* -romaanilla on suomenkielisen nimen ohella kinnankielinen nimi, ja sama käytäntö koskee yksittäisiä alalukuja. Statovcin *Kissani Jugoslavia* -romaanin aloitava serbokroattiankielinen motto puolestaan synnyttää yhteyden entisen Jugoslavian kieleen ja kirjallisuuteen. Se on lainaus jugoslaviaalaisen Nobel-palkitun kirjailijan Ivo Andrićin romaanista *Drina-joen silta*. *Višegradin kronikka* (Na Drini ćuprija, 1945):

Da bi se jasno videla i potpuno razumela slika kasabe i privrada njenog odnosa prema mostu, treba znati da u varoši postoji još jedna ćuprija, kao što postoji još jedna reka.

Jotta saisi selvän kuvan kaupungista ja ymmärtäisi, millainen suhde sillä on siltaan, täytyy tietää, että kaupungissa on vielä toinenkin silta, niin kuin myös toinen joki (KJ).

Julkisuudessa aktiivisesti toiminnut palestiinalaissyntyinen Umayya Abu-Hanna on niin ikään tullut kirjallisuuden kentälle suomenkielisenä kirjailijana. Suomi on *Sinuit*-teoksen pääkieli. Silti englantia ja paikoin myös arabia tuodaan osaksi kertontaa. Englanti on juuri maahan tulleetle Umayya Abu-Hannalle tärkeä kieli. Englannin käyttö repliikkeissä tuotarinan autenttisuuden tuntuu, ja sitä käytetään myös silloin, kun kertoja palaa ulkomaanmatkoihin ja niillä käytyihin keskusteluihin. Englannin ja suomen ohella myös arabia on läsnä. Joskus arabian kieleen viitataan epäsuoraan: ”Iken ja huomaan huokaiseeni arabiaksi. Ja kieli lohduuttaa.” (S, 139.) Useimmitten on kyse yksittäisistä sanoista, kuten kysymyksessä ”Shu tapahtuu?” (”Mitä tapahtuu?” arabialais-suomalaisittain”) (S, 187). Arabia tuodaan lukiijan ulottuville mutta suomenmoksen kera. Tällä ikään kuin varmistetaan, että yksittäisten sanojen merkitys avautuu sellaiselle lukiijalle, joka ei kieltä osaa. Englanninkielisiä osuuksia ei sen sijaan ole käännetty, ja tässä mielessä englannille annetaan tasavertainen asema suomen kielen rinnalla.

Sen jälkeenkin, kun Umayya Abu-Hanna on jo oppinut hyvin suomea, muiden kielten merkitys ei kata hänen elämästään. Vanhaan kotiin ja sen kielin on yhteys myös uudessa kotimaassa. Kielten ja kulttuurien moninaisuus on siten koko elämäntarinan läpi kulkeva juonne. Se ei ole mitään sellaista, jonka puolesta pähenkilö taistelee tai jonka hän saavuttaa kamppailun tuloksena, kuten *Aurington asemassa* tai *Stahinin lehmässä*. Liike kielestä toiseen tai monen kielen samanaikainen läsnäolo saa ilmauksensa myös romaanin postmodernisyydessä, katkelmallisuutta ja fragmentaarisuutta suosivassa kertonnassa. *Sinuit* ei ole perinteinen elämäkertä, jossa tapahtumat seuraavat toisiaan kronologisesti ja jäsenytyvät asteittain ja etapeittain kehittyväksi elämäntuloksi. (Vrt. esim. Kosonen 2000, 14–20.) Sen sijaan Umayya Abu-Hannan elämäntarina muotoutuu erilaisista episodeista ja sattumuksista, joihin minäkertoja palaa, mutta myös esseemäisistä kannanotoista, aiemmin julkaistuja haastatteluita ja muunlaisista kirjoituksista, kuten sähköpostiviesteistä

ja muutamista vihsien tapaisista englanninkielisistä anekdooteista. *Sinuit* hahmottaa maahanmuuttajan elämäntarinan ja avaa monenlaisia kielten ja kulttuurien välisiä jännitteitä ja ristiriitoja. Hiljaisuudesta ja häpeän tunteista ei tarinassa ole kuitenkaan jälkeäkään.

Jo teoksen saatessaan lukiija ohjeistetaan siihen, ettei *Sinuit* ole perinteinen omaelämäkerta: ”Kirja on kooste elämästä, päiväkirjamerkinnöistä, kirjeenvaihdosta, luennosta ja kolumneista. Lue sitä kuten haluat” (S, 9.) Ironisessa asenteessaan omaelämäkerrallisen kirjoittamisen konventioita kohtaan *Sinuit* seuraa viime vuosikymmeninä vallalla ollut omaelämäkerrallisen kirjoittamisen buumia, jossa laji näyttäytyy monimuotoisena ja jossa rajaa omaelämäkerran ja esimerkiksi romaanin välillä hämätetään. (Koivisto 2011; Rojola 2002.) Monen muun 2000-luvun autofiktiivisen teoksen tapaan kirjailija, kertoja ja päähenkilö ovat *Sinuit*-teoksessa samannimisistä. Omaelämäkerran perinteiset konventiot osoitetaan kapeliksi myös itse tarinassa, esimerkiksi kuvauksessa vierailusta Kärsämäellä sijaitsevaan Elämäntarina-akatemiaan. Kertoja Umayya Abu-Hanna ei tunne omakseen siellä opetuttua tapaa kertoa omasta elämästä. Hän kirjoittaa ironisesti, miten lajiin tuntuu sisällyvän oletus esimerkiksi siitä, että elämä olisi tiivistettävissä lyhyeksi ja kompaktiksi, yleisöä emotionaalisesti koskettavaksi kokonaisuudeksi, josta kuitenkin on pyyhitty pois yhteisön arvoja kyseenalaistava tai ravisteleva aines.

Sinuit tekee näkyväksi ennakkoluulot ja rasismia, hyvin yksikulttuurisen mutta myös yksikielisen Suomen. Maahantulijan suomalaiseksi tuleminen näyttää vaikealta, jollei peräti mahdottomalta, kielinädosta, koulutuksesta ja työkokemuksesta huolimatta. Toisaalta teoksen pitkät englanninkieliset vihsit tai vihsimäiset anekdootit tuovat kansainvälisen tarinanakerrontaperinteen teokseen ja osoittavat myös rasismia globaalit ulottuvuudet. Esimerkiksi ihonväriin liittyvillä stereotyypioilla leikittelevä, rasismia käsittelevä ”Scene took place on a British Airways flight between Johannesburg and London” (S, 112) on verkossa leviety, tositarinana kerrottu vihsi, jossa lentoemäntä antaa vanhemmalle valkoiselle naiselle opetuksen tämän rasistisen käytöksen takia. *Sinuit*-teoksessa on sijoitettu lukuun, jonka aiheena on muun muassa rotuun ja uskonnollisuuteen liittyvien ennakkoluulojen käsittely populaarikulttuuri-

rissa ja mediassa laajemmin sekä myös Umayya Abu-Hannan omassa elämässä.

Rasismi yhdistetään myös suomalaisten kielikäsitteisiin ja kielitaitovaatimuksiin. Vielä silloin, kun Abu-Hanna on asunut maassa kakskymmentä vuotta, kouluttautunut ja oppinut kielen, hän saa kuulla, ettei pääse television ajankohitsohjelmiaan töihin, koska puhuu ”suomea leimallisesti” (S, 149). Suomalaisuuden yhdistyminen sitkeästi suomen kielen puhumiseen, ja myös valkoisuuteen, tulee ilmi jo teoksen alkukohauksessa. Umayya Abu-Hanna, joka vielä tuolloin oli viralliselta nimeltään Maija Hänninen, istuu odottamassa pääsyä lääkärin vastaanotolle muiden potilaiden joukossa. Maija on suomalaistettu nuoto Umayyasta ja Hänninen puolestaan sukunimi, joka on tullut avioliitosta suomalaisen miehen kanssa. Kun lääkäri kutsuu Maija Hännistä, hän nousee tuolistaan, mihin lääkäri reagoi nopeasti:

”Not your turn. You wait”, lääkäri sanoo hermostuneena. Palaan takaisin ja istun odotushuoneen lastentuoliin jota tässä maassa käytetään aikuisille. ”Maija Hänninen!” huutaa sama valkoinen takki. Painan päähän alas ja mutritistan huuleni. Kerään voimia ja kävelen taas lääkärin eteen. Lääkärin ilme on hyvin vihainen. ”You wait. We have turn here.” ”I am Maija Hänninen.” (S, 10.)

Puhutellessaan Umayya Abu-Hannaa englanniksi lääkäri tulee paljastaneeksi, että hän olettaa tämän olevan ulkomaalainen. Lääkärin mielikuva Maija Hänninen -nimisestä potilaasta on ristiriidassa häntä odotushuoneessa odottavan naisen ulkonäön kanssa. Kaiken lisäksi lääkäri suuttuu. Vaikutelmaa lääkärin työkestä käytöksestä lisää se, että tämän puhe esitetään kielipolillisesti puutteellisenä kielenä ja ilman ensimmäistään kohteilaisuusfraasia. Lääkärin ”You wait. We have turn here”-tyylisen kulumikkaan puheen voi ajatella esittävän sellaista englantia, joka on tarkoitettu kieltä osaamattomalle. Kieltä ikään kuin yksinker- taistetaan kommunikaation helpottamiseksi. Sivivitys ja asema yhdistyvät kuitenkin useimmitten huoliteltuun ilmaisuun, joten lääkärin puheen esittäminen vanhoista Tarzaneista tutulla tavalla kielipolillisesti vaillinaisena nakertaa väistämättä lääkärin ammattiin yhdistyvää arvovaltaa.

Vaikutelma on koominen. Koomisuutta lisää se, että lääkäri vaikuttaa yrittävän pitää yllä järjestyä kommentamalla potilaastaan täysin perusteottomasti. *Sinuit*-teoksen alku näyttää heti, millaisen syrjivän kohelun kohteeksi ei-suomalaisena ja ei-suomenkielisenä pidetty ihminen voi Suomessa joutua. Samaa aikaan alkukohauksessa vastustetaan ja horjutetaan totunnaisia kieleen liittyviä valta-asemia. Alkukohauksessa suomalainen lääkäri on se, joka puhuu huonoa kieltä, ei maahanmuuttaja.

Kuten *Stalinin lehmien* Katarina-äidin kohdalla suomen kielen opettelu on kuitenkin olennainen osa myös Umayya Abu-Hannan yritystä ja halua tulla suomalaiseksi. Suomen kielen sanaston ja äänntämisen opiskelua kuvataankin tarkasti. Lukijalle tehdään näkyväksi se, miltä suomi kuulostaa juuri kielen oppimisen aloittaneen ihmisen korvissa. Siitä ei välttämättä erotu mitään tuttua, vaan se on yhtä samaa käsitte-mättömiä äänteiden virtaa: ”hölölölööö, hölölööö” (S, 22). Äänneet eivät myöskään hahmotu itsestäänselvästi kielen konventioiden mukaan. Abu-Hanna kuulee esimerkiksi sanan ”rouva” pitkään ”ruovana”, ja tätä kirjoitusasua toistetaan myös tekstissä: ”Ja ruova pysähtyy, nostaa käten-sä ja heiluttaa: ’Hei hei! [-]; Innostuneena ruova sanoo: ’Oh thank you, thank you!’” (S, 11.) Umayya Abu-Hannasta kolmannessa persoonassa puhuminen tuo etäisyyden tuntua kuvattaviin tapahtumiin ja teoksen nuoreen päähenkilöön. Se, mikä on suomen kieltä opettelevalle Umayya Abu-Hannalle vierasta, näytetään myös lukijalle vieraana. Kieltä ei mu-kauteta yleiskielen standardeihin tai tapaan, jolla puhekieltä on totuttu esittämään kirjallisuudessa esimerkiksi dialogin osana. ”Ruova”-muo-dossa sana ei saa uutta merkitystä mutta tuntuu oudolta ja virheelliseltä. Lukija kohtaa sen, miten tottumaton hän saattaa olla yleiskielestä tai vakiintuneista murteista poikkeavaan suomeen kirjallisuuden kielenä.

Kieli on erottamaton osa vallan rakenteita ja kansalaiseksi tulennisen prosesseja. *Sinuit*-teoksessa siitä, mikä on tulkittavissa osaamattomuudeksi ja oppimattomuudeksi, kumpuaa kuitenkin myös huumoria. Leiki ja huumori ovat tärkeä osa sitä keinovalikoimaa, jolla *Sinuit* lähtee vastustamaan sitä, että suomen kielen taitoa pidetään itseokeutetuksi yhteisöön kuulumisen edellytyksenä. Esimerkiksi suomen kielelle omi-nainen vokaalivaihtelu ja sen aikaansaamat merkityksen muutokset,

joita arabian kielessä harvoin on, aiheuttavat vasta kieltä opiskelevalle Umayya Abu-Hannalle väärikkäisyyksiä ja nololoita tilanteita. Hän sekoittaa suomen kielen vokaaleja esimerkiksi niin, että ”kakusta” tulee ”kukka” ja ”lanttulaatikosta” ”lantalaatikko”. Kun ”pullasta” tulee ”pillu” anopin ensimmäisen vierailun yhteydessä, kömmähdys saa paikalla olevan sukulaisjoukon hiljentymään hämmennyneenä, aivan kuin olisi yllätys, että vasta vähän aikaa maassa asuneen kielitaito ei ole täydellinen. Useimmat väärikkäisyykset näyttävät humoristisina ehkä siksi, että kertoja-päähenkilö itse suhtautuu niihin lempeästi ja lukijan on helppo ornaksua sama asenne. Suomen kielen ääntämisen vaikeus ja vieraus näyttävyyty hauskouden, ei nolouden aiheena.

Sinut-teoksessa raja eri kieltä puhuvien ihmisten välillä piirtyy näkyviin jyrkkänä, ja huumori syntyy törmäyksistä tähän rajaan. Silti ajatusta kielen selkeistä rajoista myös koetellaan. Esimerkiksi eräänä jouluna Umayya Abu-Hannan äiti yllättää tyttärensä puhelimesta puhumalla suomea. Oppi on peräisin joululahjaksi saadusta levyistä, jossa on Juice Leskisen tunnettu joululaulu ”Sika”:

”Kuuntele!” Äiti yskii ja valmistautuu puhumaan suomea. Hän madalta äänensä ja suipistaa huulensa ja matkii Juicea: ”Sika, nanana nanana, sika.”

”Hyvää joulua äiti!”

”Lahti, jumalautanen, hissi.”

”Joo joo äiti, puhut loistavaa suomea. Pus hai!” (S, 82.)

Äiti näyttää nauttivan suomen kielestä, sen erilaisista sävyistä. Se, miltä kieli kuulostaa ja miten äänneet tuotetaan, nousee etualalle kielipiin osaamisen ja sanojen merkityksen ymmärtämisen sijaan. Äidin ja tyttären puhelin keskustelu huokuu naurua, yhteyttä ja yhteistä innostuneisuutta. Hetken aikaa suomen kieli on Umayya Abu-Hannalle sanannukaaisesti äidinkieli. Samaan aikaan itse käsitteen ongelmallisuus tulee näkyviin. Repliikki ”Joo joo äiti, puhut loistavaa suomea” on ironinen, äidille tarkoitettu hauska, kannustava lausahdus, jonka kirjallimellinen merkitys on kuitenkin täysin päinvastainen. Se muistuttaa kieleen liittyvästä normittamisesta ja arvottamisesta sekä siitä, miten kieli ei kuiten-

kaan ole ”omaa” tai ainostaan yksityisen piiriin kuuluva asia. Äidinkielikin on yhteiskunnallisten valtasuhteiden ja arvojen läpäisemä käsite. Umayya Abu-Hannan ja hänen äitinsä puhelin keskustelussa suomen kieli kuitenkin irrotetaan hetkeksi syntyperään, kansakuntaan ja kansalaisuuteen liittyvistä merkityksistä.

Umayya Abu-Hannan *Sinut*-teoksen huumorissa on yhteyksiä Suomessa ilmestyneeseen suhteellisen laajaan teosjoukkoon, jossa maahanmuuton mukanaan tuomia yhteiskunnallisia muutoksia käsitellään juuri huumorin keinoin. Yksi tunnetuimmista esimerkeistä lienee suomeksi, saksaksi ja myös englanniksi kirjoitettava Roman Schatz. Hänen tuotannossaan, kuten kolumneissa, romaaneissa, opaskirjoissa ja autofiktivisissä teoksissa, kulttuurien törmäyksiä ihmetellään kepeän humoristiseen sävyyn. Myös *Helsingin Sanomien* kirjallisuuspalkinnon vuonna 2010 voittanut ja Finlandia-palkintoehdokkaana romaaniiltaan *27 eli kuolema tekee taitelijan* (2010) ollut Aleksandra Salmela tuli kirjallisuuden kentälle hauskalla ja ironisella novellilla. Salmelan ”Se oikea, aito maahanmuuttajabiues” -novelli sijoittui toiseksi Mikä ihmeen uussuomalainen? -kirjoituskilpailussa, jossa haettiin uusia kirjoittajia, erityisesti sellaisia, ”jotka elävät monien kulttuurien vaikutuspiirissä”. Novelli irvaillee maahanmuuttoon ja siitä kirjoittamiseen liittyviä odotuksia ja konventioita. Myös kertojana toimivan maahanmuuttajan puhuma suomi on huumorin kohde ja lähde. Olli Löyty (2012, 39) on luonneltinut novella satiriseksi: se pilaillee niin muukalaisvihamielisyyden kuin muukalaisten ihannoimisen kustannuksella.

Suomalaisen kirjallisuuden kentällä huumori ja satiri näyttävät luovan tilaa sellaisille kirjailijoille, jotka eivät tule kirjallisuuden kentälle itsestään selvästi suomenkielisinä kirjailijoina. Umayya Abu-Hannan, Roman Schatzin ja Aleksandra Salmelan lisäksi esimerkiksi Philippe Guicheteaun teoksessa *Sunnuntäkirjeitä Suomesta. Courrier de Finlande* (1999) Suomeen muuttanut ranskanopettaja Philippe kuvaa kirjeissään Samuel-nimiselle ranskalaiselle ystävälleen vaikutelmaansa ja kokemuksiaan suomalaisista. Ranskan ja suomen kieli kulkevat rinnakkain siten, että teosaukemaan vasen puoli on yaratettu alkuperäistekstille ja oikea suomennokselle. Tarkat ja myös kriittiset havainnot esimerkiksi suomalaisten luontosuhteesta tai suomalaisten ja ranskalaisten kohtelaisuus-

käsityksen eroista ovat otteeltaan leikkilisiä. Esseenomaiset kirjeet ovat halki loko kirjan tyylliltään liioittelevia, käriästäviä ja yleistäviä. Hauskuus syntyy tuttujen stereotyyppisten kulttuurinvälisten erojen hyödyn-tämisessä. Samaa aikaan teos nauraa kuitenkin myös sellaiselle (niin suomalaiselle kuin ranskalaiselle) yhteiskunnalle, jossa erilaisuudelle tai kulttuuriselle vuoropuhelulle on kovin vähän tilaa. Teoksen otsikko viittaa espanjalaisen Angel Ganivet'n klassikkoon *Cartas Finlandesas: Hombres del Norte* (1898; *Suomalaiskirjeitä*), jossa Suomea tarkastellaan espanjalaisnäkökulmasta, usein hyvin humoristin ottein. Guicheteau tarttuu moniin samoihin aiheisiin kuin Ganivet sata vuotta aiemmin, ja teoksia yhdistää myös nationalismikritiikki. Guicheteau *Suunnuntai-kirjeitä Suomesta. Courrier de Finlande* onkin luettavissa ajankohdaisena yhteiskunnallisiin kysymyksiin pureutvana satirina (vrt. esim. Kivistö ja Riikonen 2012, 10). Huumori on siis tärkeä kerronnan keino, jolla nykykirjallisuudessa käsitellään maahanmuuton mukanaan tuomaa ja siihen liittyvää yhteiskunnallista muutosta. Tähän muutokseen liittyviä pelkoja- ja muita tunteita – käsitellään paitsi huumorin valossa myös usein eri kirjallisuudenlajeja sekoitellen.

2000-luvulla palkintoinstituutio on antanut näkyvyyttä ja arvoa ni-mennömaan maahanmuuttoa käsitteleville suomenkielisille romaaneille, Zinaidalindénin *I väntan på en jordbävning*-romaanin lukuun ottamatta. Finlandia-palkinnostakin voivat kilpailla vain romanit. Tämän palkinnon saama julkisuus – ja myös arvonnanto – on omaan lisäämään romaaniin painoarvoa suomalaisen kirjallisuuden kentällä. Kirjallisuuden arvoa ja merkitystä ei palkintojen valossa mitata, mutta palkinnot vihaavat siitä, että Aleksis Kiven *Seisemän veljeks*n (1870) ilmestyneen ajoista alkun-sa saanut liitto suomen kielen, romaaniinlajin arvostuksen ja kansakun-nan arvojen edistämisen välillä on edelleen vahva. Näin on huolimatta siitä, että Finlandia-palkinnon sääntöihin tehtiin vuonna 2010 muutos, jonka perusteella palkinto voidaan myöntää ansiokkaalle suomalaiselle romaaneille riippumatta kirjailijan kansalaisuudesta. Palkintoinstituutio siis vahvistaa kielen välistä hierarkiaa sekä suomen ja ruotsin kielen ase-maa suomalaisen kirjallisuuden itseoikeutettuna kielenä. Suomalaisen kirjallisuuden kielellinen moninaisuus peittyi näkyvästi.

Lopuksi

2000-luvun suomalainen romaani käsittelee aktiivisesti maahanmuu-toon liittyviä kysymyksiä, ja kieli-kysymykset punoutuvat niihin tiiviisti. Romanit kyseenalaistavat kansakunta-aatteen ytimessä olevan vahvan yksikielisuuden ajatuksen. Samalla ne viitoittavat tietä uudellaiselle kieli- ja kansallisuuskäsitteelle. Ranya ElRamlyn *Auringon asemassa* ja Sof Oksasen *Staliniin lehmissä* äänessä ovat tyttäret, jotka avaavat maahanmuuttoon liittyviä kokeneuksia. *Auringon asemassa* kertoja palaa vanhempiensa tarinaan, ja *Staliniin lehmissä* erityisesti äidin tarina saa huomiota. Sukupolviasetelma allieviivaa muutosta: Tyttäristä tulee kieli- ja kulttuurirajojen ylittämiseen liittyvien emotionaalisten jännitteiden tulkkieja mutta myös ratkaisijoita. He toimivat toisin kuin edellinen sukupolvi. Teokset jäsenyivät kehityskertomuksiksi, joissa minäkertojat ja päähenkilöt löytävät paikkansa kielen ja kulttuurien risteymissä. Päähenkilöt kuuluvat samaan aikaan useampaan kuin yhteen kieleen ja kulttuuriin tai päinvastoin: he osittavat, ettei yksiselitteinen identifi-toiminen yhteen kieleen tai kulttuuriin olekaan olennaista.

Umayya Abu-Hannan *Sinut* lähestyy maahanmuuttoon ja kieleen liittyviä kysymyksiä toisesta näkökulmasta kuin ElRamlyn ja Oksasen romanit. Autofiktiivisessä tarinassa, jossa on Umayya Abu-Hanna-niminen päähenkilö ja kertoja, aihetta käsitellään ensimmäisen polven maahanmuuttajan näkökulmasta. Juuri maahan tullut ja kieltä opettele-va Abu-Hanna on toisella tavalla kieleen liittyvien valtasuhteiden osa kuin *Auringon aseman* tai *Staliniin lehmien* päähenkilöt. *Sinut* näyttää, miten eri kielet ovat läsnä maahanmuuttajan elämässä, mutta myös, miten kielen moninaisuudelle on kovin vähän tilaa suomalaisessa yh-teiskunnassa. Umayya Abu-Hannan elämäntarinaa jäsentää ennen kaik-kea kamppailu ennakkoluuloja ja rasismia vastaan yksikulttuurisessa ja -kielisessä Suomessa. Täysivaltaisen kansalaisuuden kriteerit osoittautu-vat mahdolltomiksi saavuttaa. Kielteen ja etnisyyteen liittyviä valta-asemia *Sinut* lähtee vastustamaan ironian ja huumorin keinoin, vakintunteita asetelemia nuin kääntämällä.

2000-luvun maahanmuuttoa käsittelevät romanit liikkuvat kieli- ja kulttuurirajoja ja rakentavat yhteyksiä kielen ja kulttuurien välille.

Suomen kielen ohella myös monella muulla kielellä on paikkansa osana teosten teemaa ja ilmaisuja, vaikka suomen kielellä on edelleen vankka asema romaanin pääkielenä. Kielikysymyksiin liittyvät jännitteet ovat kuitenkin kirjoittautuneet monin tavoin osaksi teosten kerronnallisia ratkaisuja.

LÄHTEET

- Abu-Hanna, Umayya 2007: *Sinut*. WSOY, Helsinki. (S)
- ElRamly, Ranya 2002: *Auringon asema*. Otava, Helsinki. (AA)
- Jalava, Antti 1981: *Asfalttikukka (Asfalttblomman)*, 1980). Suomentanut Pentti Saarikoski. WSOY, Porvoo. (A)
- Oksanen, Sofi 2003: *Staliniin lehnät*. WSOY, Helsinki. (SL)
- Statovci, Pajtim 2014: *Kissari Jugoslavia*. Otava, Helsinki. (K)
- TUTKIMUSKIRJALLISUUS
- Ahvenjärvi, Kaisa 2017: *Päivitettyä perinettä. Saamelaisen nykyrunouden saamelaiskuvastoja*. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Ashcroft, Bill, Griffiths, Gareth ja Tiffin, Helen 1989/2002: *The Empire Writes Back. Theory and Practice in Post-colonial Literatures*. Routledge, London & New York.
- Caruth, Cathy 1996: *Unclaimed Experience. Trauma, Narrative, and History*. Johns Hopkins University Press, Baltimore.
- Clough, Patricia Ticineo 2007: Introduction. Teoksessa *The Affective Turn. Theorizing the Social*. Toimittaneet Patricia Ticineo Clough ja Jean Halley. Duke University Press, Durham.
- Gröndahl, Satu 2011: *Från språkförbistring till samlevnad. Unga röster i sverigefnisk och tornedals literatur*. Teoksessa *Både och, såväl että. Om flerspråkighet. Monikelsysydesstä*. Toimittaneet Heidi Grönstrand ja Kristina Malmio. Schildts, Helsinki.
- Grönstrand, Heidi 2010: Kaksi maata, kaksi kultuuria. Sofi Oksanen suomalaisen kirjallisuuden kartalla. – *Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti AVAIN* 1/2010, 42–50.
- Grönstrand, Heidi 2016: Kirjallisuushistoria, kansakunta ja kieli. Monikelsyys metodologisen nationalismin haasteena. Teoksessa *Kansallisen katveesta. Suomen kirjallisuuden yllirajaisuudesta*. Toimittaneet Heidi Grönstrand, Ralf Kauranen, Olli Löytty, Kukku Melkas, Hanna-Leena Nissilä ja Mikko Pollari. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Grönstrand, Heidi; Kauranen, Ralf; Löytty, Olli; Melkas, Kukku; Nissilä, Hanna-Leena ja Pollari, Mikko 2016: Ylirajainen kirjallisuudentutkimus ja deterritorialisoiava lukutapa. Teoksessa *Kansallisen katveesta. Suomen kirjallisuuden yllirajaisuudesta*. Toimittaneet Heidi Grönstrand, Ralf Kauranen, Olli Löytty, Kukku Melkas, Hanna-Leena Nissilä ja Mikko Pollari. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Grönstrand, Heidi 2018: ”Var kommer du i från...ursprungligen?” Eija Hetekivi Olsso-

- nin Miira kieli-ideologioiden taustelutanteena. – *Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti AVAIN* 3/2018, 26–43.
- Hirvonen, Vuokko 1999: *Saamenmaan ääniä. Saamelaisen naisen tie kirjallijaksi*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Huss, Markus 2014: *Motståndets akustik. Språk och (o)ljud hos Peter Weiss 1946–1960*. Ellerströms, Lund.
- Hyvärinen, Anna-Riitta ja Maki, Tuja 2014: *Elämäkertoja ja elämäkerrallisia teoksia*. Avain, Helsinki.
- Karpinsky, Eva C. 2012: *Borrowed Tongues. Life Writing, Migration and Translation*. Wilfrid Laurier University Press, Waterloo.
- Kauranen, Ralf; Huss, Markus ja Grönstrand, Heidi 2019: Introduction. The processes and practices of multilingualism in literature. Teoksessa *The Aesthetics and Politics of Linguistic Borders. Multilingualism in Northern European Literature*. Toimittaneet Heidi Grönstrand, Markus Huss ja Ralf Kauranen. Routledge, New York (tulossa).
- Kellman, Steven G. 2000: *The Translingual Imagination*. University of Nebraska Press, Lincoln.
- Kivistö, Sari ja Riikonen, H. K. 2012: *Satiiri Suomessa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Klapuri, Tintti 2011: Zinaida Lindén – venäläinen emigranttikirjailija. Teoksessa *Både och, såväl että. Om flerspråkighet. Monikelsysydesstä*. Toimittaneet Heidi Grönstrand ja Kristina Malmio. Schildts, Helsinki.
- Koivisto, Päivi 2011: *Elämästä autofiktioksi. Lajiradition jäljillä Pirkko Saision romaanisarjassa* Pienen yhteinen jaettava, Vastavalo ja Punainen erokirja. Helsingin yliopisto, Helsinki.
- Kosonen, Päivi 2000: *Elämästä sanoissa. Elätyä ja kerrottu epigraafisuus Sarrautan, Durasin, Robbe-Grilletin ja Perecin omaelämäkerrallissa teksteissä*. Tutkijaliitto, Helsinki.
- Kuusela, Hanna 2013: *On the Materiality of Contemporary Reading Formations. The Case of Jani Tervo's Layla*. – *New Formations* 78/2013, 65–82.
- Kuusela, Hanna 2014: ”Mikä tahansa Suomeen muuttanut musilimiperhe”. Realistinen lukutapa Anja Snellmannin *Parvekejumalien* vastaanotossa. – *Kulttuurintutkimus* 31 (3), 25–36.
- Löytty, Olli 2012: Arvoisat juhlavieraat. Teoksessa *Maailman paras maa*. Toimittanut Anu Koivunen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Löytty, Olli 2013: Kun rajat eivät pidä eli mihin maahanmuuttajakirjallisuutta tarvitaan. Teoksessa *Liikkuva maailma. Like, raja, tieto*. Toimittanut Mikko Lehtonen. Vastapaino, Tampere.
- Löytty, Olli 2015: Immigrant Literature in Finland. The Uses of a Literary Category. Teoksessa *Rethinking National Literatures and the Literary Canon in Scandinavia*. Toimittaneet Ann-Sofie Lönngren, Heidi Grönstrand, Dag Heede ja Anne Heith. Cambridge Scholars Publishing, Newcastle upon Tyne.
- Melkas, Kukku ja Löytty, Olli 2016: Sekoituneita ääniä: Johanna Holmströmin *Asfalttangler* ja lomittuvat lukemiskontekstit. Teoksessa *Kansallisen katveesta. Suomen kirjallisuuden yllirajaisuudesta*. Toimittaneet Heidi Grönstrand, Ralf Kauranen, Olli Löytty, Kukku Melkas, Hanna-Leena Nissilä ja Mikko Pollari. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Nissilä, Hanna-Leena 2009: Ranya ElRamly ja *Auringon aseman* vastaanotto. – *Kulttuurintutkimus* 26(1), 39–53.

- Nissilä, Hanna-Leena 2016: "Sanassa maahanmuuttaja on vähän kikerä jäkkinäku". Kirjillisen elämän ylitajaisuutunnen 2000-luvun alun Suomessa. Oulun yliopisto, Oulu.
- Nissilä, Hanna-Leena ja Rantonen, Eila 2013a: Kansainvälistyvä kirjailijakunta. Teoksessa *Suomen nykykirjallisuus 2. Kirjallinen elämä ja yhteiskunta*. Toimittaneet Mika Hallila, Yrjö Hosiaisuus, Sanna Karkulehto, Leena Kirstinä ja Jussi Ojajärvi. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Nissilä, Hanna-Leena ja Rantonen, Eila 2013b: Pelottavia muokkalaisia ja aikisempia maahanmuuttajia. Teoksessa *Suomen nykykirjallisuus 2. Kirjallinen elämä ja yhteiskunta*. Toimittaneet Mika Hallila, Yrjö Hosiaisuus, Sanna Karkulehto, Leena Kirstinä ja Jussi Ojajärvi. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Olsson, Anders 1997/2013: *Ordens asyl. En inledning till den moderna eskillitteraturen*. Albert Bonniers förlag, Stockholm.
- Pandey, Anjali 2016: *Monolingualism and Linguistic Exhibitionism in Fiction*. Palgrave Macmillan, Basingstoke.
- Pearce, Lynne 2010: Beyond Redemption? Mobilizing Affect in Feminist Reading. Teoksessa *Working with Affect in Feminist Readings. Disturbing Differences*. Toimittaneet Marianne Liljestrom ja Susanna Paasonen. Routledge, London.
- Pollari, Mikko: Nissilä, Hanna-Leena; Melkas, Kukku; Löyty, Olli; Kauranen, Ralf ja Grönstrand, Heidi 2015: National, Transnational and Entangled Literatures. Methodological Considerations Focusing on the Case of Finland. Teoksessa *Rethinking National Literatures and the Literary Canon in Scandinavia*. Toimittaneet Ann-Sofie Lönngren, Heidi Grönstrand, Dag Heede ja Anne Heith. Cambridge Scholars Publishing, Newcastle upon Tyne.
- Rantonen, Eila ja Savolainen, Matti 2010: Vähemmistöt ja monikulttuurisuus. Kulttuurit ja kirjallisuudet rinnakkain, vastakkain ja vuorovaikutuksessa. Teoksessa *Vähemmistöja monikulttuurisuus kirjallisuudessa*. Toimittanut Eila Rantonen. Tampere University Press, Tampere.
- Rojola, Lea 2002: Läheisyyden löyhkä käy kaupaksi. Teoksessa *Kurittomat kuvitelmat. Johdatus 1990-luvun kotimaiseen kirjallisuuteen*. Toimittanut Markku Soikkeli. Turun yliopisto, Turku.
- Seyhan, Azade 2001: *Writing Outside the Nation*. Princeton University Press, Princeton.
- Sommer, Doris 2004: *Bilingual Aesthetics. A New Sentimental Education*. Duke University Press, Durham.
- Thiong'o, Ngũgĩ wa 1986/1994: *Decolonising the Mind. The Politics of Language in African Literature*. James Currey, London.
- Tidigs, Julia 2014: *Att skriva sig över språkgränserna. Flerspråkighet i lag. Ahrenbergs och Elmer Dikornius prosa*. Abo Akademiis förlag, Turku.
- Tidigs, Julia 2016: Språk i rörelse. Flerspråkighet och urbana rum i Sara Razais *Jag har låtat efter dig* och Johanna Holmströms *Afgiftsänglar*. – Kirjallisuudentutkimuksen alkukausi-lehti AVAIN 1/2016, 41–56.
- Vallentius, Erkki 2002: Finska invandrarans ångest och skarn i skönlitterär gestaltning. Teoksessa *Litteraturans gränsland. Invandrar- och minoritetslitteratur i nordiskt perspektiv*. Toimittanut Satu Gröndahl. Uppsala universitet, Centrum för multietnisk forskning, Uppsala.
- Ylitz, Yasemin 2012: *Beyond the Mother Tongue. The Postmonolingual Condition*. Fordham University Press, New York.

Lannistumattoman ihmisyyden aika

Asko Sahlbergin *Yö nielee päivät* ja metamodernismin etiikka

Mika Hallila

Alkanella vuosituhannella yksi suomalaisen romaanin merkittävimmistä tekijöistä on ollut Asko Sahlberg. Hän on kirjallisuudessamme omanlainen ainakin sen vuoksi, että hän on siirtolaiskirjailija, joka kirjoittaa äidinkieltään. Sahlbergin kotipaikka on Ruotsissa, mutta hän julkaisee teoksensa suomeksi ja Suomessa. Suomen kirjallisessa elämässä ja kirjallisuudessa Sahlberg lienee tällä hetkellä jopa tunnetuin ulkosuomalainen kirjailija.

Göteborgissa vuodesta 1996 asunut tekijä on esikoisestaan *Pimeän ääni* (2000) lähtien julkaisut noin yhden teoksen vuosivauhdilla romaaneja, joiden aiheet vaihtelevat Suomen sodista ja raamatullisesta historiallisesta ruotsalaisen nyky-yhteiskunnan ongelmiin ja kehitysvammaisten ihmisten kokemusmaailmiin. Paljon painoarvoa Sahlbergin romaanien aiheena saa myös siirtolaisuuden kuvaus. Tekijän useista teoksista löytyvä siirtolaisuusaihe onkin epäilemättä yhteydessä hänen omaan asemaansa emigranttina. Hänen siirtolaisromaaniaan voisikin olla mielekkästä lukea ylitajaisina esityksinä siirtolaisidentiteettistä tai ruotsinsuomalaisena maahanmuuttajakirjallisuutena (ks. nykykeskustelusta Suomessa esim. Hyttinen 2016; Nissilä 2016). Niiden voi katsoa olevan myös mukana yhteiskunnallisessa dialogissa, jota ruotsinsuo-